

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Соціально-психологічний факультет
Кафедра загальної, вікової та
педагогічної психології

**ЗАВДАННЯ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ІЗ КУРСУ
“МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ
ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ”**

*Методичні рекомендації
для студентів напряму підготовки
6.020302 “Історія”*

Житомир
Вид-во ЖДУ імені Івана Франка
2016

УДК 159.9(075.8)
ББК 88.3я73
3–15

*Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського
державного університету імені Івана Франка
(протокол №1 від 30.08. 2016 р.)*

Рецензенти:

Г. А. Гайдукевич – кандидат психологічних наук, завідувач кафедри психології Житомирського інституту МАУП;

Д. В. Миценко – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук Житомирської філії Київського інституту бізнесу та технологій.

3–15 Завдання для самостійної роботи студентів із курсу “МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ”: Методичні рекомендації для студентів напряму підготовки 6.020302 “Історія” / Укладач: О. О. Стахова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 29 с.

Запропоновані методичні рекомендації орієнтовані на ознайомлення та поглиблення набутих знань із методології та методів психологічних досліджень.

Призначені для студентів денної та заочної форми навчання напряму підготовки 6.020302 “Історія”.

УДК 159.9(075.8)
ББК 88.3я73

© Стахова О.О. 2016
© Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016

ЗМІСТ

Пояснювальна записка 4

МОДУЛЬ I. Методологічні основи наукового пізнання психологічних феноменів 6

Тема 1. Методологічні основи психологічних досліджень..6

Тема 2. Методи психологічних досліджень 11

МОДУЛЬ II. Теоретико-прикладні аспекти психологічного дослідження особистості та поведінки учасників педагогічної взаємодії 20

Тема 1. Особливості психологічного дослідження особистості школяра та учнівських колективів..... 20

Тема 2. Особливості психологічного дослідження особистості вчителя та його педагогічної діяльності 26

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Докорінні зміни в соціально-економічному та духовному розвитку держави, формування інформаційно-технологічного суспільства потребують підготовки фахівців нової генерації, здатних на високому рівні реалізовувати здобуті під час навчання в професійному закладі, зокрема вищому навчальному, знання, навички, уміння, бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Відтак, зважаючи на вищесказане, варто зазначити, що реалізації окресленого завдання сприяє ціла низка академічних дисциплін, серед яких необхідно звернути окрему увагу на методологію та методи психологічних досліджень, яка бере на себе вирішення конкретних завдань теоретичної і практичної підготовки студента до його професійної діяльності, озброюючи його необхідними знаннями, перш за все про психологію особистості учня та вчителя, їх діяльність і спілкування в колективі, про методи їх дослідження.

У зв'язку з цим, розглядаючи шляхи, форми підвищення психологічної культури майбутніх фахівців, слід виокремити насамперед аудиторну роботу викладача (під час лекційних, практичних занять) та самостійну, індивідуальну роботу студентів під керівництвом педагога, проте без його безпосередньої участі. Відповідно, якщо призначенням першої є надання майбутнім фахівцям передусім наукової інформації щодо змісту навчальної дисципліни, опрацювання теоретичного матеріалу, то завданням другої є створення умов для узагальнення, закріплення й поглиблення набутих знань студентів, формування їх практичної компетентності.

Акцентуючи увагу на останній формі опанування психологічними знаннями як такої, що сприяє розвитку навичок вільного оперування студентами психологічним матеріалом, спонукає їх до творчого пошуку, розвитку їх психологічної допитливості, варто зазначити, що самостійна та індивідуальна робота студентів характеризується поетапним розкриттям істотних ознак і характеристик психологічних феноменів, яке реалізується

через осмислення ключових понять й категорій кожної теми, вільне відтворення її основних питань, розв'язання проблемних ситуацій і творчих завдань для аналізу психічних явищ й процесів. Виконуючи певні види самостійної та індивідуальної роботи, студенти стануть не лише більш інтелектуально вільними й ерудованими з даної дисципліни, але і більш впевненими в силі свого розуму та логічності власних аргументів. Крім того, поданий до кожної теми список основної та додаткової літератури поживить їх інтерес до певних проблем методології психологічної науки.

Змістовий модуль 1. Методологічні основи наукового пізнання психологічних феноменів

Практичне заняття №1

Тема: Методологічні основи психологічних досліджень

Мета: сформувати уявлення в майбутніх фахівців про об'єкт, предмет, завдання, функції методології психології, її значення в організації, проведенні й інтерпретації результатів психологічних досліджень, методологічні рівні пізнання психічних феноменів, особливості проведення науково-психологічного дослідження.

Професійна спрямованість: озброїти студентів знаннями про важливість розуміння методологічної основи психологічних досліджень, взаємозв'язку методології, методів і методик дослідження з метою його ефективної організації, проведення та обробки результатів у професійній діяльності.

I. Ознайомитися з основними питаннями теми:

1. Особистість як центральна категорія вивчення психологічної науки.
2. Основні теоретико-методологічні проблеми дослідження особистості у психології.
3. Методологія психології як вчення про методи, принципи та способи пізнання психічних феноменів.
4. Структура методології.
5. Методологічні принципи психологічних досліджень.
6. Основні етапи організації, проведення та інтерпретації результатів психологічних досліджень.

II. Опрацювати питання для самостійного вивчення:

1. Сучасні теорії особистості в зарубіжній та вітчизняній класичній психології.
2. Етичні норми й правила проведення психологічного дослідження.

III. Записати визначення основних понять: гіпотеза, закон, закономірність, категоріальний апарат психології, категорія, концепція, метод, методика, методологічні рівні, методологія, модель, наука, наукове дослідження, об'єкт дослідження, парадигма, практика, предмет дослідження, принцип, структура, теорія.

IV. Відповісти на запитання для самоконтролю:

1. Чим індивід відрізняється від особистості?
2. У чому виявляється суспільна сутність особистості?
3. Як співвідносяться поняття “особистість” та “індивідуальність”?
4. У чому сутність основних теорій особистості?
5. Які основні теоретико-методологічні проблеми психологічної науки?
6. Що є предметом методології психології?
7. Назвіть методологічні рівні пізнання психічних феноменів.
8. У чому сутність основних принципів психологічних досліджень?
9. Розкрийте основні етапи організації, проведення та інтерпретації результатів психологічних досліджень.
10. Охарактеризуйте етичні норми й правила проведення психологічного дослідження.

V. Підготувати схему взаємозв'язку дисципліни “Методологія та методи психологічних досліджень” із іншими науками.

VI. Розв'язати творчі (професійно-орієнтовані) завдання:

1. Уявіть, що вам надається можливість бути прийнятим на роботу в лабораторію або дослідницьку групу будь-якого видатного психолога (З. Фрейда, В. Вундта, Дж. Уотсона, О.Р. Лурія, А. Маслоу тощо).

З ким ви хотіли би працювати? Складіть своє резюме, у якому обґрунтуйте свій вибір. Якими проблемами ви бажаєте займатися? Яку освіту отримали? Якими методами наукового дослідження володієте? Які теоретичні положення поділяєте? Пам'ятайте, що в усіх пунктах ви повинні виходити з особливостей того наукового напрямку, який обрали.

2. Матеріалістичне пізнання дійсності є детерміністичним, тобто воно з'ясовує причинну зумовленість того, що вивчається. Стосовно психології це виявляється в підході до психіки як до продукту особливим чином організованої матерії. Проте психіка, на відміну від матеріальних явищ, відзначається власною активністю. Вже немовля вибірково реагує на зовнішні подразники, а дорослий здатний довільно ставити перед собою цілі і досягає їх, долаючи перешкоди.

Чи не суперечить ця обставина детерміністичному підходу до психіки? Що детермінує активність людини?

3. Упродовж значного періоду своєї історії психологія розглядала психіку як замкнене у собі явище. Зрештою, такий підхід почав гальмувати подальший розвиток науки, тому потрібні були тривалі пошуки в галузі методології психології, щоб подолати його.

З яким пояснювальним принципом психології пов'язані ці пошуки? Що він дає психології?

4. Як Ви розумієте слова В.В. Краєвського: "Проект – це кінцевий результат наукової роботи й водночас – початковий пункт діяльності практичної"?

VII. Підготувати повідомлення у вигляді реферату або презентації з теми “Вимоги до організації, проведення й обробки результатів психологічних досліджень”.

VIII. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.

Рекомендована література:

Основна

1. Звягинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В.И. Звягинский. – М.: Академия, 2005. – 269 с.
2. Корнилова Т.В. Методологические основы психологии / Т.В. Корнилова, С.Д. Смирнов. – СПб.: Питер, 2006. – 384 с.
3. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 444 с.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С.Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 288 с.
5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. / П.А. М'ясоїд. – К.: Вища школа, 2000. – 479 с.
6. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. – Кн.1 / Р.С. Немов. – М.: Владос, 1999. – 688 с.
7. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П.И. Образцов. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.
8. Общая психология / [под ред. А.В. Петровского]. – М.: Просвещение, 1977. – 440 с.
9. Пальм Г.А. Загальна психологія: навч. посіб. / Г.А. Пальм. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

10. Психологія / [за ред. Г.С. Костюка]. – К.: Радянська школа, 1968. – 561 с.
11. Психологія: підруч. / [за ред. Ю.Л. Трофімова]. – К.: Либідь, 2008. – 560 с.
12. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології (Досвід особистісно-центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату): навч. посіб. / В.В. Рибалка. – К.: Ніка-Центр, 2003. – 204 с.
13. Сергєєнкова О.П. Загальна психологія: навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасека. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

Додаткова

1. Зинченко В.П. Методологические вопросы психологии / В.П. Зинченко, С.Д. Смирнов. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 164 с.
2. Кожухова Т.В. Основи психолого-педагогічного дослідження / Т.В. Кожухова. – Харків: Золоті сторінки, 2002. – 240 с.
3. Куликов Л.В. Психологическое исследование: Методические рекомендации по проведению / Л.В. Куликов. – СПб.: Речь, 2001. – 186 с.
4. Логвиненко А.Д. Измерения в психологии: математические основы / А.Д. Логвиненко. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – 478 с.
5. Максименко С.Д. Проблема метода в возрастной и педагогической психологии / С.Д. Максименко // Вопросы психологии. – 1989. – №4. – С. 31 – 39.
6. Методологические и теоретические проблемы психологии [отв. ред. Е.В. Шорохова]. – М.: Наука, 1969. – 376 с.
7. Пономарев Я.А. Методологическое введение в психологию / Я.А. Пономарев. – М.: Наука, 1983. – 205 с.
8. Ткаченко О.М. Принципи і категорії психології / О.М. Ткаченко. – К.: Вища школа, 1979. – 198 с.
9. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – К.: Знання, 2004. – 307 с.

Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua
2. www.psylist.net
3. www.koob.ru/
4. <http://psylib.kiev.ua/>

Практичне заняття №2

Тема: Методи психологічних досліджень

Мета: озброїти майбутніх фахівців знаннями про основні методи психологічного дослідження, за допомогою яких розкриваються суттєво важливі факти, закономірності й механізми психіки.

Професійна спрямованість: сформувати уявлення в студентської молоді про основні методи психологічного дослідження, підготувати її до ефективної організації, проведення й інтерпретації результатів дослідницької роботи в педагогічній діяльності.

I. Ознайомитися з основними питаннями теми:

1. Структура методів наукової психології.
2. Класифікація методів психологічного дослідження за Б.Г. Ананьєвим.
3. Характеристика організаційних методів.
4. Основні емпіричні методи психологічного дослідження.
5. Допоміжні емпіричні методи психологічного дослідження.
6. Методи кількісної та якісної обробки результатів психологічного дослідження.
7. Інтерпретаційні методи психологічного дослідження.
8. Основні види представлення результатів психологічних досліджень.

II. Опрацювати питання для самостійного вивчення:

1. Вимоги до методів психологічного дослідження.
2. Основні види представлення результатів психологічних досліджень.

III. Записати визначення основних понять:
анкета, бесіда, біографічний метод, близнюковий метод, валідність, вибірка, вимірювання, дисперсія, інтерв'ю, інтерпретація, експеримент, кореляційний аналіз, медіана, метод, метод аналізу процесу та продуктів діяльності, мода, надійність, об'єктивність, опитування, проєктивні методики, психодіагностика, психологічні тести, репрезентативність, референтометрія, самоспостереження, середнє арифметичне, соціометрія, спостереження, тестування.

IV. Відповісти на запитання для самоконтролю:

1. Що таке метод наукового дослідження?
2. Розкрийте структуру методів наукової психології.
3. Які вимоги висуваються до методів психологічних досліджень?
4. Охарактеризуйте класифікацію методів психологічного дослідження за Б.Г. Ананьєвим.
5. Назвіть організаційні методи дослідження.
6. Які методи належать до основних емпіричних?
7. Які методи належать до додаткових?
8. У чому полягають вимоги щодо організації спостереження? Вкажіть переваги та недоліки даного методу.
9. У чому полягає сутність експерименту? На які види він поділяється? Назвіть переваги й недоліки кожного з них.
10. Розкрийте особливості таких психодіагностичних методів: бесіди, анкетування, тестування, соціометрії, референтометрії, біографічного методу, методу аналізу процесу та продуктів діяльності.

11. Що для з'ясування психічних явищ дає кількісний і якісний аналіз результатів дослідження?

12. Що таке інтерпретаційні методи?

13. Які основні види представлення результатів психологічних досліджень?

V. Замалювати таблицю “Структура методів наукової психології” за Ю.Л. Трофімовим.

VI. Підготувати майстер-клас проведення в групі інтерв'ю на самостійно обрану тему.

VII. Провести розгорнутий письмовий аналіз проективного тексту “Випадок із Сергієм”:

“Мені 25 років. Я – студент психологічного факультету. Нещодавно вирішив спеціалізуватися у сфері психологічного консультування. Я закінчив три курси, прослухав спецкурси з психології особистості, спілкування і навіть пройшов тренінг особистісного зростання. Я вирішив, що перш, ніж працювати з людьми як консультант, мушу краще розібратися в собі.

У свої 25 років я відчуваю, що прожив велику частину свого життя даремно. Я б хотів уже закінчити університет і працювати, а натомість я всього лише студент. Я зрозумів, що без ґрунтовного розуміння себе людина не може повноцінно жити, і вирішив спеціалізуватися в області консультативної психології й працювати консультантом з проблемними дітьми. Мені допомогла свого часу одна людина і я б також хотів допомагати підліткам.

У мене мало друзів, я переживаю страх і невпевненість при спілкуванні з однолітками і людьми, старшими за мене. Я почуваюсь добре з дітьми, тому що вони щирі. Я дуже турбуюся, чи достатньо підходжу для

практичної роботи психолога-консультанта. Одна з моїх проблем – я багато курю і, трапляється, випиваю (зазвичай, коли мені самотньо і здається, що я завжди буду нікому не потрібним). Я боюся людей взагалі, але особливо сильних і привабливих жінок. Можливо, я завжди думаю про те, що вони мене оцінюють і боюся, як вони вважають мене недостатньо мужнім. Мені здається, що я не відповідаю їхнім очікуванням як чоловік. Я дійсно далекий від зразка чоловічої "моделі". Я не мужня особистість, я досить м'який і часто замислююся, чи відповідаю я взагалі сучасним уявленням про чоловічий ідеал.

Деколи мене охоплює тривога, особливо вночі. Іноді мені хочеться кудись втекти, щоб ніхто мене не бачив. Часто я страждаю від того, що вважаю себе невдахою, зациклююся на собі, на думках про власну непотрібність. В такі моменти я себе ненавиджу. Мені здається у важкі хвилини, що ліпше померти, чи взагалі ніколи не народжуватися. Тоді б я, принаймні, перестав страждати. Якщо бути відвертіш, я не можу сказати, що кого-небудь коли-небудь любив всією душею. Та і мене ніхто ніколи не любив по-справжньому.

Але все, звичайно, не так погано, оскільки у мене знайшлося достатньо наполегливості, щоб вступити до університету, тим більше на факультет психології. Мені подобається те, що я хочу працювати над собою і докладаю зусиль у цьому напрямі. Я знаю, що мені потрібна людина, яка допомогла б мені. Мені подобається в собі те, що я усвідомлюю свої страхи, що здатний гостро відчувати і можу ризикнути, навіть якщо чогось боюся.

Що було у мене в минулому? Які найзначніші події і поворотні моменти мого життя? Головним поворотним моментом було, як не дивно, спілкування з командиром взводу в армії, молоденьким лейтенантом. Він надихнув мене на вступ до університету, він говорив, що бачить в мені здібності працювати з підлітками. Мені було важко спершу повірити в це, але його переконаність допомогла мені. Наступною значною подією було моє одруження і розлучення. Наші сімейні взаєностосунки тривали недовго,

дружина пішла від мене, це страшенно вразило моє чоловіче самолюбство. Вона була дуже сильною жінкою, домінантним типом. Дружина за кожної нагоди підкреслювала, що я не “діловий”, не “чоловік Відтоді я побоююся зближуватися з жінками через страх, що вони мене стануть пригнічувати.

Мої батьки не розлучалися, але краще було б, напевно, якби вони це зробили. Вони часто сварилися. Наскільки я розумію, саме мати була ініціатором. Вона домінувала і часто “тиснула” на батька, який був слабким, пасивним і боязким порівняно з матір’ю. Він ніколи їй не заперечував. Крім того, мої “предки” завжди порівнювали мене (не на мою користь) зі старшим братом, який був “чудовою дитиною”, гарним і старанним учнем. Я сам не знаю, як трапилося, що я виявився невдахою.

Я пам’ятаю, батько якось кричав: “Ти що, тупий? Міркувати треба! Ідіоте ненормальний! Ти ніколи нічого не досягнеш!” Моя мати поводитися зі мною так само, як з батьком, “Ти – ганчірка, а не чоловік. Коли ти вже виростеш і виїдеш? Хоч очі не мулятимеш, щоб серце моє не боліло!” - ось що я від неї чув. Пам’ятаю, мені було років 11 чи 12, я намагався заснути вночі, відчуваючи себе абсолютно непотрібним. Мені хотілося побудувати свій будиночок і в ньому жити. Ми жили в маленькому містечку. В батьківській сім’ї не було розмов ні про релігію, ні про щось подібне... Я часто ловив себе на думці, що я – син не своїх батьків.

У мене, здається, класичний комплекс неповноцінності. Мені б хотілося проявити себе більше. Сподіваюся, що я зможу навчитися любити. Мені хочеться також позбутися почуття провини і тривожності, ставитися до себе, як до нормальної людини. Я справді хочу стати добрим дитячим консультантом, а для цього мені потрібно глибоко зрозуміти себе. Правда, я не зовсім визначився, що це означає. Але знаю твердо, що мені потрібно звільнитися від самознищення і навчитися більше довіряти людям. Ви зможете мені допомогти?

VIII. Розв'язати творчі (професійно-орієнтовані) завдання:

1. Відомо, що першим методом психології була інтроспекція – спроба прямого проникнення людини в своє психічне життя. В подальшому на зміну йому прийшли опосередковані методи психологічного пізнання – спостереження та експеримент. Самоспостереження нині відіграє другорядну роль і використовується як допоміжний метод психологічного дослідження.

Чому так сталося? Чому психіка людини не може вивчатися безпосередньо?

2. Людину вміщують в ізолювану кабінку в спеціальному шоломі, де закріплюються прилади, з допомогою яких досліджуються біоструми мозку. Всі одержані показники фіксуються точною апаратурою (за В.С. Мерліним). Назвіть методи дослідження.

3. Під час розробки тесту, призначеного для вимірювання математичних здібностей школярів, було складено завдання, що потребували розуміння закладених у них кількісних і просторових відношень. Потім їх було запропоновано різним віковим групам учнів (по 100 осіб у кожній). Фіксувався час розв'язування завдань кожним учнем і враховувалася кількість допущених при цьому помилок. На цій підставі був отриманий загальний показник успішності виконання тесту досліджуваним. За допомогою статистичного (кореляційного) аналізу результати тестування порівнювалися з успішністю учнів з математичних дисциплін. Значення коефіцієнта кореляції дорівнювало 0,40.

Які вимоги до тесту витримані у цьому випадку? Про що свідчить наведене значення коефіцієнта кореляції?

4. У психології праці відомий так званий хоторнський ефект, виявлений під час вивчення впливу освітлення в цехах електромеханічного заводу м. Хоторна (США) на продуктивність складальних робіт. Після того як попередні спроби встановити якусь закономірність завершилися невдачею, було обладнано спеціальну кімнату, де працювали п'ять робітниць. Крім освітлення там варіювалися періодичність праці і

відпочинку, тривалість робочого дня і тижня. Оплата праці здійснювалася відповідно до загальної кількості перемикачів, зібраних усіма робітницями. На подив учених, продуктивність праці весь час зростала, причому незалежно від змін, що вносилися. Подальше вивчення цього явища зумовило появу нової галузі науки – соціальної психології.

Який метод застосовувався у цьому випадку? Як можна пояснити отримані результати?

IX. Підготувати повідомлення у вигляді реферату або презентації з теми “Можливості методів психологічних досліджень”.

X. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.

Рекомендована література:

Основна

1. Вікова та педагогічна психологія / [за ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін.]. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Гамезо М.В. Атлас по психологии / М.В. Гамезо, И.А. Домашенко. – М.: Просвещение, 1986. – 272 с.
3. Звягинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В.И. Звягинский. – М.: Академия, 2005. – 269 с.
4. Корнилова Т.В. Методологические основы психологии / Т.В. Корнилова, С.Д. Смирнов. – СПб.: Питер, 2006. – 384 с.
5. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 444 с.

6. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С.Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 288 с.

7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. / П.А. М'ясоїд. – К.: Вища школа, 2000. – 479 с.

8. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. – Кн.1 / Р.С. Немов. – М.: Владос, 1999. – 688 с.

9. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П.И. Образцов. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.

10. Общая психология / [под ред. А.В. Петровского]. – М.: Просвещение, 1977. – 440 с.

11. Пальм Г.А. Загальна психологія: навч. посіб. / Г.А. Пальм. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

12. Психологія / [за ред. Г.С. Костюка]. – К.: Радянська школа, 1968. – 561 с.

13. Психологія: підруч. / [за ред. Ю.Л. Трофімова]. – К.: Либідь, 2008. – 560 с.

14. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології (Досвід особистісно-центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату): навч. посіб. / В.В. Рибалка. – К.: Ніка-Центр, 2003. – 204 с.

15. Сергєєнкова О.П. Загальна психологія: навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасека. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

Додаткова

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: В 2 кн. / А. Анастаси. – М.: Педагогика, 1980. – 312 с.

2. Абрамова Г.С. Возрастная психология: учебн. для студентов вузов / Г.С. Абрамова. – М.: Академический проект, 2004. – 704 с.

3. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента / Р. Готтсданкер. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 464 с.

4. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология / В.Н. Дружинин. – М.: ИФРА-М, 1997. – 256 с.

5. Зинченко В.П. Методологические вопросы психологии / В.П. Зинченко, С.Д. Смирнов. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 164 с.

6. Кожухова Т.В. Основы психолого-педагогического дослідження / Т.В. Кожухова. – Харків: Золоті сторінки, 2002. – 240 с.

7. Куликов Л.В. Психологическое исследование: Методические рекомендации по проведению / Л.В. Куликов. – СПб.: Речь, 2001. – 186 с.

8. Логвиненко А.Д. Измерения в психологии: математические основы / А.Д. Логвиненко. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – 478 с.

9. Максименко С.Д. Проблема метода в возрастной и педагогической психологии / С.Д. Максименко // Вопросы психологии. – 1989. – №4. – С. 31 – 39.

10. Методологические и теоретические проблемы психологии [отв. ред. Е.В. Шорохова]. – М.: Наука, 1969. – 376 с.

11. Музика О.Л. Курсові роботи з психології: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / О.Л. Музика. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 104 с.

12. Общая психодиагностика / [под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина]. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – 304 с.

13. Пономарев Я.А. Методологическое введение в психологию / Я.А. Пономарев. – М.: Наука, 1983. – 205 с.

14. Психодиагностика: Теория и практика / [под ред. Н.Ф. Талызиной]. – М.: Прогресс, 1986. – 207 с.

15. Психодиагностические методы (в комплексном лонгитюдном исследовании студентов) [под ред. А.А. Бодалева]. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. – 248 с.

16. Психологическая диагностика / [под ред. К.М. Гуревича]. – М.: Педагогика, 1981. – 232 с.

17. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии / Е.В. Сидоренко. – Спб.: Социально-психологический центр, 1996. – 349 с.

18. Ткаченко О.М. Принципи і категорії психології / О.М. Ткаченко. – К.: Вища школа, 1979. – 198 с.

19. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – К.: Знання, 2004. – 307 с.

Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua
2. www.psychlist.net
3. www.koob.ru/
4. <http://psychlib.kiev.ua/>

Змістовий модуль 2. Теоретико-прикладні аспекти психологічного дослідження особистості та поведінки учасників педагогічної взаємодії

Практичне заняття №3

Тема: Особливості психологічного дослідження особистості школяра та учнівських колективів

Мета: узагальнити знання майбутніх фахівців про важливість підліткового та раннього юнацького віку у психічному розвитку особистості, розкрити специфіку когнітивного та особистісного розвитку представників даних вікових категорій, сформувані уявлення про основні методи психологічного дослідження особистості школяра та учнівських колективів.

Професійна спрямованість: сформувані у студентів вміння застосовувати отримані знання у практиці навчально-виховної роботи зі школярами та учнівськими колективами.

I. Ознайомитися з основними питаннями теми:

1. Концептуальні підходи до вікової періодизації розвитку психіки. Критерії періодизації за Д.Б. Ельконіним.

2. Особливості психічного розвитку та становлення особистості в підлітковому та ранньому юнацькому віці.

3. Методи психологічного дослідження пізнавальної, емоційно-вольової сфер підлітків і юнаків, їх індивідуально-психологічних особливостей особистості.

4. Специфіка міжособистісних стосунків у групах підлітків та юнаків. Конфлікт як показник низької культури взаємин між ровесниками.

5. Методи дослідження учнівських колективів.

II. Опрацювати питання для самостійного вивчення:

1. Основні теоретичні підходи до проблеми розвитку психіки та особистості, їх критична оцінка

2. Концептуальні підходи до вікової періодизації розвитку психіки.

III. Записати визначення основних понять: акцентуація характеру, важковиховуваність, закоханість, колектив, конфлікт, неформальна група, особистісне самовизначення, підлітковий вік, почуття дорослості, професійна орієнтація, професійне самовизначення, самотність, референтна група, самовиховання, світогляд, сенс життя, статеве дозрівання, стиль життя, юнацький вік.

IV. Відповісти на запитання для самоконтролю:

1. У чому сутність основних теоретичних підходів до проблеми розвитку психіки та особистості?

2. Який із вищезазначених підходів Вам імпонує? Чому?

3. Розкрийте концептуальні підходи до вікової періодизації розвитку психіки.

4. Які критерії періодизації психічного розвитку особистості виокремив Д.Б. Ельконін?

5. Охарактеризуйте особливості психічного розвитку та становлення особистості в підлітковому віці.

6. Які особливості психічного розвитку та становлення особистості в ранньому юнацькому віці?

7. Якими методами можна визначити специфіку розвитку пізнавальної, емоційно-вольової сфер підлітків і юнаків, їх індивідуально-психологічних особливостей особистості?

8. Розкрийте характер міжособистісних стосунків у групах підлітків та юнаків.

9. Які причини конфліктів в учнівських колективах? Як їх можна розв'язати?

10. У чому сутність соціометрії та референтометрії?

11. Якими ще методами можна дослідити учнівські колективи?

V. Підготувати аналітичну таблицю “Особливості психічного та особистісного розвитку учнів підліткового та раннього юнацького віку”.

VI. Описати можливі способи залучення школяра до співпраці з дослідником.

VII. Розв'язати творчі (професійно-орієнтовані) завдання:

1. На підставі чого ми можемо судити, сумує чи радіє учень під час заняття, якщо він нічого не говорить про свій настрій? Який метод психології допоможе нам у цьому випадку?

2. Учень категорично відмовляється брати участь у запропонованому Вами психологічному дослідженні.

Яка можлива причина такої відмови? Яких норм етики дослідника треба дотримуватись у цьому разі?

3. Шкільний психолог розробив анкету, спрямовану на з'ясування ставлення учнів до заходів, які проводились у школі. Вона складалась із 40 запитань і починалася словами “Чи подобається тобі..?”, “Чи хотів би ти..?”, “Чи задоволений ти..?”, “Чи любиш ти..?”. Передбачались відповіді “так” або “ні”, що їх повинні були вибрати опитувані.

Чи правильно складено цю анкету? Яких вимог слід було дотримуватись?

4. З метою створення тесту для психологічної діагностики словникового запасу у молодшому шкільному віці було розроблено список з 400 слів. Потім було складено аналогічний список, але вже з інших слів, які практично не відрізнялися за ступенем складності від слів першого списку. Вже готові списки було запропоновано групі першокласників із 100 чоловік з пропозицією пояснити їх значення. Результати, отримані у першому і другому випадках, переводились у кількісну форму за п'ятибальною шкалою, що враховувала точність і повноту кожного пояснення. Потім їх зіставляли між собою за допомогою статистичного кореляційного аналізу. Значення коефіцієнта кореляції становило 0,40.

Яких вимог до тесту дотримувались у цьому випадку? Про що свідчить наведене значення коефіцієнта кореляції?

5. Під час вивчення пам'яті дітей молодшого шкільного віку висунули гіпотезу, що розвиток запам'ятовування змісту літературних творів ґрунтується на засвоєнні дітьми прийомів смислового групування матеріалу і включення цих прийомів в процес запам'ятовування.

Який експеримент необхідно провести, щоб підтвердити цю гіпотезу? Який основний принцип покладено в основу формувального експерименту? Чим відрізняється формувальний експеримент від констатувального?

VIII. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.

Рекомендована література:

Основна

1. Вікова психологія / [за ред. Г.С. Костюка]. – К.: Радянська школа, 1976. – 272 с.
2. Вікова та педагогічна психологія / [за ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін.]. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
3. Возрастная и педагогическая психология / [под ред. А.В. Петровского]. – М.: Просвещение, 1979. – 288 с.
4. Дмитрієва С.М. Особистість: практичні засади вивчення: навч.-метод. посіб. / С.М. Дмитрієва, Л.М. Король та ін. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 378 с.
5. Заброцький М.М. Основи вікової психології: навч. посіб. / М.М. Заброцький. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 112 с.
6. Заброцький М.М. Педагогічна психологія: навч. посіб. / М.М. Заброцький. – К.: МАУП, 2000. – 100 с.
7. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников / В.А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1976. – 303 с.
8. Немов Р.С. Психология в 3 кн. – Кн.2 / Р.С. Немов. – М.: Владос, 1998. – 608 с.
9. Обухова Л.Ф. Возрастная психология: учеб. пособ. Л.Ф. Обухова. – М.: педагогическое общество России, 1999. – 442 с.
10. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології / Т.І Пашукова, А.І. Допіра, Г.В. Дьяконов. – К.: Знання, 2000. – 204 с.
11. Педагогічна психологія: навч. посіб. / [за ред. Л.М. Проколієнко, Д.Ф. Ніколенка]. – К.: Вища школа, 1991.
12. Практическая психология образования: учебн. для студентов высших и средних специальных учебных

заведений / [под ред. И.В.Дубровиной]. – М.: ТЦ «Сфера», 1998. – 528 с.

13. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / [под ред. А.А.Реана]. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 416 с.

14. Реан А.А. Социальная педагогическая психология / А.А. Реан, Я.Л. Коломенский. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.

15. Фридман Л.М. Изучение личности учащегося и ученических коллективов / Л.М. Фридман, Т.А. Пушкина, И.Я. Каплунович. – М.: Просвещение, 1988. – 207 с.

Додаткова

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: учебн. для студентов вузов / Г.С. Абрамова. – М.: Академический проект, 2004. – 704 с.

2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 469 с.

3. В мире подростка / [под ред. А.А. Бодалева]. – М.: Медицина, 1980. – 178 с.

4. Изучение личности школьника учителем / [под ред. З.И. Васильевой, Т.В. Ахаян, М.Г. Казакиной, Н.Ф. Радионовой и др.]. – М.: Педагогика, 1991. – 234 с.

5. Колесов Д.В. Учителю о психологии и физиологии подростка / Д.В. Колесов, И.Ф. Мягков. – М.: Просвещение, 1986. – 216 с.

6. Кон И.С. Открытие “Я” / И.С. Кон. – М.: Политиздат, 1978. – 178 с.

7. Кон И.С. Психология ранней юности : Книга для учителя / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 230 с.

8. Мир детства : Подросток / [под ред. А.Г. Хрипковой]. – М.: Педагогика, 1982. – 220 с.

9. Психология современного подростка / [под ред. Д.И. Фельдштейна]. – М.: Педагогика, 1987. – 286 с.

10. Формирование личности старшеклассника / [под ред. И.В. Дубровиной]. – М.: Педагогика, 1989. – 170 с.

11. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П.А. Шавир. – М.: Педагогика, 1981. – 114 с.

12. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды / Д.Б. Эльконин. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с.

Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua
2. www.psychlist.net
3. www.koob.ru/
4. <http://psylib.kiev.ua/>

Практичне заняття №4

Тема: Особливості психологічного дослідження особистості вчителя та його педагогічної діяльності

Мета: узагальнити знання студентської молоді про особливості педагогічної діяльності сучасного педагога та вимоги до його особистості, сформувані уявлення про основні методи психологічного дослідження особистості вчителя та його педагогічної діяльності.

Професійна спрямованість: сформувані у студентів вміння застосовувати отримані знання у практиці навчально-виховного процесу школи.

I. Ознайомитися з основними питаннями теми:

1. Психологічні особливості діяльності вчителя на сучасному етапі розвитку школи.
2. Психологічна структура педагогічної діяльності.
3. Сутність і структура педагогічних здібностей за Ф.Н. Гонаболіним. Психологічні умови їх формування.
4. Стили педагогічного керівництва та психологічний клімат у класі.
5. Вплив особистості педагога на розвиток учнівського колективу та формування особистості його членів.
6. Методи психологічного дослідження особистості вчителя та його педагогічної діяльності.

II. Опрацювати питання для самостійного вивчення:

1. Стилї педагогічного керівництва та психологічний клімат у класі.
2. Вплив особистості педагога на розвиток учнівського колективу та формування особистості його членів.

III. Записати визначення основних понять: авторитет вчителя, емоційне вигорання, педагогічна праця, педагогічне спілкування, педагогічний вплив, педагогічний такт, педагогічні здібності, персоналізація особистості вчителя, психологічна культура вчителя, стиль управління (керівництва).

IV. Відповісти на запитання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основні психологічні особливості діяльності вчителя на сучасному етапі розвитку школи.
2. Яка структура педагогічної діяльності?
3. У чому сутність структури педагогічних здібностей, запропонованої Ф.Н. Гоноболіним?
4. Які психологічні умови їх формування?
5. Який вплив здійснює педагог на розвиток своїх вихованців?
6. Які методи психологічного дослідження особистості вчителя та його педагогічної діяльності Вам відомі?

V. Підготувати ситуаційні задачі, що відображають сутність педагогічного такту та педагогічної етики вчителя.

**VI. Написати психологічно обґрунтований твір
“Ідеальний учитель: який він?”.**

**VII. Розв’язати творчі (професійно-орієнтовані)
завдання:**

1. Яких принципів має дотримуватись вчитель у своїй діяльності для успішного спілкування з дітьми підліткового та раннього юнацького віку у процесі виховання?

2. Обґрунтуйте, які професійно-важливі якості повинен мати вчитель, щоб його оцінки успішності були об’єктивними та стимулювали учнів до навчання.

3. На Вашу думку, чи впливає тип темпераменту вчителя на ефективність педагогічної діяльності?

VIII. Опрацювати основну та додаткову літературу з теми.

Рекомендована література:

Основна

1. Дмитрієва С.М. Особистість: практичні засади вивчення: навч.-метод. посіб. / С.М. Дмитрієва, Л.М. Король та ін. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 378 с.

2. Заброцький М.М. Педагогічна психологія: навч. посіб. / М.М. Заброцький. – К.: МАУП, 2000. – 100 с.

3. Немов Р.С. Психологія в 3 кн. – Кн.2 / Р.С. Немов. – М.: Владос, 1998. – 608 с.

4. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології / Т.І Пашукова, А.І. Допіра, Г.В. Дьяконов. – К.: Знання, 2000. – 204 с.

5. Педагогічна психологія: навч. посіб. / [за ред. Л.М. Проколієнко, Д.Ф. Ніколенка]. – К.: Вища школа, 1991.

6. Практическая психология образования: учебн. для студентов высших и средних специальных учебных заведений / [под ред. И.В.Дубровиной]. – М.: ТЦ «Сфера», 1998. – 528 с.

7. Реан А.А. Социальная педагогическая психология / А.А. Реан, Я.Л. Коломенский. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.

8. Фридман Л.М. Изучение личности учащегося и ученических коллективов / Л.М. Фридман, Т.А. Пушкина, И.Я. Каплунович. – М.: Просвещение, 1988. – 207 с.

Додаткова

1. Мудрик А.В. Учитель: мастерство и вдохновение / А.В. Мудрик. – М.: Просвещение, 1986. – 204 с.

2. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя / С.Б. Елканов. – М.: Просвещение, 1989. – 146 с.

3. Гоноволін Ф.І. Книга об учителі / Ф.І. Гоноволін. – М.Просвещение, 1965. – 260 с.

4. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н.В. Кузьмина. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1967. – 183 с.

5. Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности: метод. пособ. / Н.В. Кузьмина, А.А. Реан. – СПб.: Международная академия акмеологических наук, Рыбинск: НИЦ развития творчества, 1993. – 54 с.

6. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя / Н.В. Кузьмина. – Л.: Знание, 1985. – 32 с.

7. Рогов Е.И. Учитель как объект психологического исследования: Пособие для школьных психологов по работе с учителем и подколлективом / Е.И. Рогов. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 496с.

Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua
2. www.psychlist.net
3. www.koob.ru/
4. <http://psychlib.kiev.ua/>

Навчальне видання

Укладач Стахова Ольга Олександрівна

**Завдання для самостійної роботи студентів із курсу
“Методологія та методи психологічних досліджень”**

Методичні рекомендації

Надруковано з оригінал-макета автора

Підписано до друку 08.2016 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 1.2. Обл. вид. арк. 2.9. Наклад 10.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ЖТ №10 від 07.12.2004 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua